

Biuletyn ZG Polskiego Towarzystwa Astronomicznego

1/2008

26.02.2008

1. Zebranie Zarządu Głównego PTA

14 lutego 2008 r., kilka dni przed 85 rocznicą powstania Polskiego Towarzystwa Astronomicznego, w budynku Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu zebrał się Zarząd Główny PTA na swym trzecim posiedzeniu w obecnej kadencji, które jednocześnie było 293 posiedzeniem ZG w od początku istnienia PTA. Przypomnijmy, że Polskie Towarzystwo Astronomiczne zostało powołane do życia w dniu 19 lutego 1923 roku na I Zjeździe Astronomów Polskich w Toruniu, który zwołano dla uczczenia 450 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika.

Zebranie ZG PTA w dniu 14 lutego br., miało w zasadzie roboczy charakter, jednak pojawiły się nietypowe elementy. Na wstępie członków Zarządu powitali prof. dr hab. Jozef Szudy – dziekan Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej UMK oraz prof. dr hab. Andrzej Kus – dyrektor Centrum Astronomii UMK. Wspólnie wymieniono kilka refleksji związanych z historią PTA oraz historią toruńskiej astronomii. Pod koniec zebrania odbyła się ponad półgodzinna konferencja prasowa z udziałem kilkunastu dziennikarzy, na której oprócz historii i współczesnej działalności PTA przedstawiono projekt, już bardzo zaawansowany w realizacji, nadania jednej z planetoid, o numerze 12999, nazwy Toruń.

W trakcie roboczej części zebrania omawiano, między innymi, następujące zagadnienia:

1.1 Prezes E. Wnuk przedstawił sprawozdanie ze spotkania roboczego kierownictwa **Europejskiego Towarzystwa Astronomicznego (EAS)** z przedstawicielami krajowych, bądź regionalnych towarzystw afiliowanych, stowarzyszonych z EAS, które odbyło się w dniach 21-23 stycznia br. w Leidzie w Holandii. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele 24 towarzystw afiliowanych. Głównym celem tego spotkania było zapoznanie się z aktualną sytuacją w poszczególnych towarzystwach i ogólniej astronomii w reprezentowanych krajach, a także podjęcie zdecydowanych działań w kierunku integracji europejskich środowisk astronomicznych. Szersza informacja o spotkaniu w Leidzie znajduje się w p.2 biuletynu.

1.2 Omawiano sprawę udziału polskich astronomów, w szczególności członków PTA, w **JENAM 2008** (Joint European and National Astronomy Meeting), który pod hasłem „New Challenges to European Astronomy” odbędzie się w dniach 8-12 września br. w Wiedniu. Więcej informacji w p. 3 biuletynu.

1.3 Przedstawiono aktualny stan działań związanych z **przystąpieniem Polski do ESO**. Komitet Astronomii PAN powołał panel ds. ESO (tekst uchwały w p. 5 biuletynu), który rozpoczął działalność.

Do ZG PTA wpłynęło pismo prof. dr hab. Katarzyny Otmianowskiej-Mazur – dyrektora Instytutu Astronomii Uniwersytetu Jagiellońskiego zapraszające **Zjazd PTA w roku 2009 do Krakowa**. ZG PTA z wdzięcznością i zadowoleniem przyjął zaproszenie. Wstępnie przedyskutowano sprawę organizacji przyszłorocznego Zjazdu, który odbędzie się w wyjątkowym roku – Międzynarodowym Roku Astronomii 2009. Bardziej szczegółowo sprawy związane z organizacją następnego Zjazdu, będą omawiane na kolejnym zebraniu ZG PTA, które zaplanowano na połowę maja w Niepołomicach.

1.5 Wobec nieobecności dra Stanisława Bajtlika – przewodniczącego Polskiego Komitetu **Międzynarodowego Roku Astronomii 2009**, aktualny stan przygotowań do Roku Astronomii 2009 przedstawił dr hab. Maciej Mikołajewski. W różnych miastach związanych z ośrodkami astronomicznymi planowanych jest wiele imprez o różnym zasięgu, przygotowywana jest strona internetowa. Zdaniem ZG PTA te działania należy zintensyfikować i lepiej koordynować.

1.6 ZG PTA z dużym zadowoleniem przyjął informację o ukazaniu się Książki **„Sylwetki Astronomów Polskich XX w.” w opracowaniu Andrzeja Woszczyka**. Autor opracowania wręczył członkom Zarządu pierwsze egzemplarze tej ciekawej i niezwykle ważnej dla polskiej astronomii pozycji książkowej. Redaktor naczelny Uranii – Postępów Astronomii, Andrzej Woszczyk poinformował o zmianach w zespole redakcyjnym.

1.7 Skarbnik PTA Maciej Mikołajewski przedstawił aktualną sytuację finansową Towarzystwa i jednocześnie poinformował, iż wysłanie egzemplarzy Uranii – Postępów Astronomii wraz z upomnieniami do osób zalegających ze składkami przyniosło przydany skutek – wiele osób opłaciło zaległe składki. ZG PTA oczekuje, iż odpowiednich wpłat dokonają również te osoby, które dotychczas tego nie uczyniły.

1.8 Zarząd postanowił zwrócić się do wszystkich czynnych zawodowo astronomów z „listem Prezesa PTA” zapraszającym do przystąpienia do PTA. Podobny list gratulacyjny z zaproszeniem do wstąpienia do PTA będzie wystosowywany do wszystkich absolwentów zdobywających magisterium z astronomii na polskich uczelniach.

2. Astronomy in Europe: An Evolving Collaboration - spotkanie robocze EAS (European Astronomical Society) i towarzystw afiliowanych z EAS, Leida, Holandia

W dniach od 21 do 23 stycznia 2008 roku w Lorentz Center (International Center for workshops in the Science) mieszczącego się na terenie Uniwersytetu w Leidzie w Holandii odbyło się spotkanie robocze obecnych władz Europejskiego Towarzystwa Astronomicznego (European Astronomical Society – EAS) z przedstawicielami towarzystw astronomicznych stowarzyszonych, afiliowanych (Affiliated Societies) z EAS. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele 24 towarzystw stowarzyszonych z EAS. Polskie Towarzystwo Astronomiczne reprezentował prezes Edwin Wnuk. Ze strony EAS w spotkaniu uczestniczyli prawie wszyscy członkowie zarządu (EAS council): prezydent J. Krautter (Niemcy), vice-prezydenci Th. Courvoisier (Szwajcaria), Ya. Yatskiv (Ukraina), sekretarz E. Brinks (Wielka Brytania), skarbnik A. Dutrey (Francja) oraz E. Oliva (Włochy), A. Gimenez (Hiszpania), S. Schindler (Austria) i A. Stepanov (Rosja).

Cele spotkania określono następująco:

- wymiana informacji o tym jaką rolę odgrywają stowarzyszone z EAS towarzystwa w swoich krajach oraz na płaszczyźnie europejskiej,
- dyskusja na tematy roli i zadań EAS obecnie i w przyszłości,
- promocja współpracy pomiędzy krajowymi towarzystwami w wymiarze regionalnym i europejskim,
- wypracowanie modelu współpracy pomiędzy EAS i towarzystwami afiliowanymi, która zoptymalizuje współpracę i przepływ informacji pomiędzy astronomami krajów europejskich i instytucjami pan-europejskimi.

W pierwszej części spotkania prezydent EAS Joachim Krautter przypomniał krótko historię oraz przedstawił aktualny stan EAS. EAS powstało w 1990 roku, obecnie, po skreśleniu osób nie płacących składki członkowskie, do EAS należy ok. 900 profesjonalnych astronomów. Członkostwo w EAS jest indywidualne. Krajowe lub regionalne towarzystwa astronomiczne mogą być afiliowane do EAS – obecnie takich towarzystw jest 24. W każdym roku EAS organizuje Joint European and National Astronomy Meeting (JENAM). W bieżącym roku JENAM odbędzie się w dniach 8-12 września w Wiedniu (<http://www.univie.ac.at/jenam2008/>), w roku 2009 – w Hatfield w Wielkiej Brytanii w dniach 19 – 24 kwietnia (<http://www.jenam2009.eu/>). Następnie Thierry Courvoisier przedstawił *EAS position paper* – skróconą wersję opracowania: *The European Astropolitical Landscape and the role of the European Astronomical Society* rozesłanego wcześniej uczestnikom spotkania. Tekst opracowania jest załączony do niniejszego biuletynu (plik *astroland-ew.pdf*).

Drugi dzień spotkania prawie w całości był poświęcony prezentacjom towarzystw afiliowanych do EAS. Zgodnie z wcześniejszymi prośbami organizatorów prezentacje zawierały następujące elementy:

- status towarzystwa, źródła finansowania, związek z instytucjami rządowymi, instytucjami naukowymi, uniwersytetami, fundacjami,
- aktywność towarzystwa: organizacja konferencji, spotkań, zjazdów, edukacja na różnych poziomach nauczania, aktywność publiczna, popularyzacja, publikacje, granty, nagrody, oferty pracy, szczególnie dla absolwentów,
- związek z innymi towarzystwami krajowymi i zagranicznymi,
- związek z europejskimi i międzynarodowymi organizacjami i instytucjami takimi jak: ESO, ESA, IRAM, Komisja Europejska (aktywność w programach ramowych), IAU, EAS.

W wielu wystąpieniach pojawiły się szersze informacje o stanie astronomii i nauczania astronomii w reprezentowanych krajach. Polskie Towarzystwo Astronomiczne zostało zaprezentowane przez prezesa PTA. Tylko 12 polskich astronomów jest członkami EAS. Jest to nieproporcjonalnie mała liczba w stosunku do aktywnych astronomów w Polsce.

W końcowej części spotkania przedstawiono szczegóły związane a organizacją JENAM 2008 oraz propozycje zmian w następnych spotkaniach JENAM, omówiono działania związane z Międzynarodowym Rokiem Astronomia 2009, a także przedstawiono szereg nowych rozwiązań związanych z funkcjonowaniem EAS (strona internetowa, administracja, EAS Newsletter, sprawy członkowskie, itp.).

Spotkanie miało bardzo roboczy charakter. Wszystkim wymienionym wyżej wystąpieniom towarzyszyła obszerna, swobodna dyskusja, która zajęła dużą część spotkania. W wielu wypowiedziach mocno podkreślano konieczność i znacznie większej integracji astronomii europejskiej, częstszych spotkań, udziału we wspólnych działaniach, projektach badawczych. Wobec integracji Europy, przeznaczania przez Komisję Europejską dużych funduszy na badania, konieczne jest wspólne działanie. EAS chce w znacznie większym stopniu niż dotychczas mieć wpływ na rozdział pieniędzy na badania astronomiczne w EU. Chce także znacznie bardziej intensywnie uczestniczyć w określaniu badań priorytetowych w zakresie astronomii w Europie. Dlatego bardzo mocno podkreślano znaczenie takich programów jak ASTRONET (<http://astronet-eu.org>). Na stronie internetowej ASTRONET znajduje się interesujący raport: *Science Vision for European Astronomy*.

Dużo czasu w dyskusji poświęcono także malejącej liczbie studentów ogólnie „science”, w tym astronomii w Europie. Zgodnie stwierdzano, że kluczowym działaniem mogącym prowadzić do zmiany tej sytuacji jest doksztalcanie nauczycieli w różnych formach.

Spotkanie w Leidzie było ważne, interesujące dobrze, że z udziałem przedstawiciela polskiej astronomii, która na forum europejskim postrzegana jest jako silna. Było to pierwsze spotkanie tego typu. Zapowiedziano już kolejne z propozycją by odbywały się regularnie.

Wydaje się więc zasadny apel by polscy astronomowie w znacznie większej liczbie niż dotychczas, uaktywnili się na forum europejskim, biorąc udział w spotkaniach JENAM oraz wstępując do EAS. Roczna składka członkowska dla polskich astronomów ciągle jeszcze jest w wysokości ulgowej – 20 Euro (normalna składka wynosi – 40 Euro).

3. JENAM 2008 – Wiedeń

Tegoroczny JENAM 2008 odbędzie się w Wiedniu w dniach od 8 do 12 września. Podstawowe informacje zostały podane w First announcement, który znajduje się w osobnym pliku dołączonym do niniejszego biuletynu: JENAM2008_1.announce.pdf. Dalsze informacje można uzyskać na stronie internetowej:

<http://www.univie.ac.at/jenam2008/>

lub za pomocą poczty elektronicznej pod adresem:

jenam2008@astro.univie.ac.at Zchęcamy do udziału.

4. Biuletyny i informacje EAS

Europejskie towarzystwo Astronomiczne dwa razy w roku wydaje w postaci drukowanej i elektronicznej EAS Newsletter. Bieżące i archiwalne numery można znaleźć pod adresem:

<http://eas.unige.ch/eas/newsletter.jsp>

Biuletyn elektroniczny EAS News, zawierający bieżące informacje, w szczególności dotyczące różnych konferencji, szkół letnich i kursów oraz oferty pracy dla młodych astronomów znajduje się na stronie:

http://eas.unige.ch/eas/news_archive.jsp

Zachęcamy do odwiedzenia tych stron.

5. Sprawa przystąpienia Polski do ESO.

Komitet Astronomii PAN powołał panel ds. ESO. Poniżej treść uchwały KA PAN w tej sprawie:

UCHWAŁA

Komitetu Astronomii PAN z dnia 21 grudnia 2007r. w sprawie powołania panelu d/s ESO

1. Komitet Astronomii PAN powołuje panel d/s ESO, w składzie:
  - Janusz Kałużny (CAMK Warszawa),
  - Maciej Konacki (UAM Poznań),
  - Szymon Kozłowski (UZG Zielona Góra),
  - Jacek Krełowski (UMK Toruń),
  - Agnieszka Kryszczyńska (UAM Poznań),
  - Jerzy Krzesiński (AP Kraków),
  - Andrzej Kus(UMK Toruń),
  - Andrzej Niedzielski (UMK Toruń),
  - Grzegorz Pietrzyński (UW Warszawa),
  - Andrzej Pigulski (UWr Wrocław),
  - Aleksander Schwarzenberg-Czerny (UAM Poznań),
  - Andrzej Udalski (UW Warszawa),
  - Marek Urbanik (UJ Kraków),
  - Stanisław Zoła (UJ Kraków).
2. Komitet Astronomii powierza kierowanie panelem prof. dr. hab. Andrzejowi Udalskiemu.
3. Panel będzie wspomagał Komitet Astronomii w staraniach o doprowadzenie do członkostwa Polski w ESO. Panel będzie działał w zakresie spraw merytorycznych, związanych z udziałem polskich astronomów w programach naukowych ESO i wykorzystywaniem instrumentarium ESO.

6. I Międzynarodowa Olimpiada z Astronomii i Astrofizyki

W roku 2007 do grupy międzynarodowych olimpiad przedmiotowych dołączyła olimpiada z astronomii i astrofizyki (International Olympiad on Astronomy and Astrophysics, IOAA). Została ona zorganizowana przez Uniwersytet w Chiang Mai w Tajlandii, pomiędzy 30 listopada i 9 grudnia 2007 r.

Z inicjatywą powołania Olimpiady Astronomicznej wystąpiła grupa astronomów z Tajlandii, a regulamin został opracowany przez międzynarodowy Komitet Organizacyjny, który skorzystał z doświadczeń Międzynarodowej Olimpiady Fizycznej.*

7. Zakończenie edycji *Dzieł Wszystkich Mikołaja Kopernika*

10 grudnia 2007 roku w pałacu Staszica w Warszawie odbyła się uroczysta sesja poświęcona zakończeniu pięćdziesięcioletnich prac nad edycją *Opera omnia* Mikołaja Kopernika połączona z prezentacją ostatniego tomu pism pomniejszych. Sesję pod honorowym patronatem Marszałka Sejmu RP oraz pod auspicjami, między innymi Prezesa PTA, zorganizowało kierownictwo Polskiej Akademii Nauk oraz Instytut Historii Nauki PAN.

W sesji uczestniczył prezes PTA Edwin Wnuk, a referat p.t. „*Copernicana* w Towarzystwie Naukowym w Toruniu” wygłosił poprzedni prezes PTA i jednocześnie obecny prezes Towarzystwa Naukowego w Toruniu prof. Andrzej Woszczyk.*

8. Dies Natalis Copernici

19. lutego br. jak co roku hucznie obchodzono urodziny Mikołaja Kopernika. W Muzeum Okręgowym w Toruniu otwarto wystawę „De Revolutionibus – historia jednej książki”. Największą atrakcją wystawy stanowiło pierwsze norymberskie wydanie dzieła, użyczone na ten jeden wyjątkowy dzień przez Książnicę Kopernikańską w Toruniu. Pozostałe wydania „O obrotach...” i ich ciekawe historie można oglądać w Domu Kopernika w Toruniu. W otwarciu wystawy uczestniczyło wielu toruńskich członków PTA. *

Szczegółowe informacje na temat wydarzeń relacjonowanych w punktach 6-8 znajdują się w zeszytach 2 i 3/2008 Uranii - Postępów Astronomii

Biuletyn ZG Polskiego Towarzystwa Astronomicznego

1/2008

26.02.2008

Uzupełnienie p. 6

28.02.2008

I Międzynarodowa Olimpiada z Astronomii i Astrofizyki

W roku 2007 do grupy międzynarodowych olimpiad przedmiotowych dołączyła olimpiada z astronomii i astrofizyki (International Olympiad on Astronomy and Astrophysics, IOAA). Została ona zorganizowana przez Uniwersytet w Chiang Mai w Tajlandii, pomiędzy 30 listopada i 9 grudnia 2007 r.

Z inicjatywą powołania Olimpiady Astronomicznej wystąpiła grupa astronomów z Tajlandii, a regulamin został opracowany przez międzynarodowy Komitet Organizacyjny, który skorzystał z doświadczeń Międzynarodowej Olimpiady Fizycznej.

Zawody Międzynarodowej Olimpiady Astronomicznej składały się z dwóch części: w części pierwszej, „praktycznej”, zadaniem uczniów było przeprowadzenie pod kontrolą organizatorów elementarnych obserwacji astronomicznych. Uzupełnieniem tej części była analiza wyników innych obserwacji. W drugiej części zawodów, tzw. „teoretycznej” organizatorzy przygotowali do rozwiązania 15 krótkich zadań oraz trzy dłuższe problemy. Maksymalnie z obu części zawodów można uzyskać 100 punktów (40 + 60).

Uczestnicy Olimpiady zostali sklasyfikowani według liczby uzyskanych punktów. Jako kryterium przyznania złotego medalu Olimpiady przyjęto następującą zasadę: obliczono średnią arytmetyczną trzech najlepszych wyników i uznano się, że jest to poziom odniesienia (100%) dla pozostałych zawodników. Zawodnicy, którzy uzyskali liczbę punktów większą od 90% tak obliczonej średniej z trzech najlepszych wyników, byli nagrodzeni złotymi medalami. Uczniowie, uzyskawszy co najmniej 78% punktów otrzymali srebrne medale, zaś ci, którzy zgromadzili więcej niż 65% punktów - medale brązowe. Zawodnicy, zdobywając więcej niż 50%, a mniej niż 65% punktów, otrzymali dyplomy honorowe.

Ponadto, wyróżniono ucznia, który zdobył największą liczbę punktów, a także najlepszego zawodnika w części praktycznej i najlepszego zawodnika w części teoretycznej. Komitet Organizacyjny przyznał także trzy specjalne wyróżnienia, w tym, za szczególnie oryginalne rozwiązania zadań.

Stronę polską w I Międzynarodowej Olimpiadzie z Astronomii i Astrofizyki w Tajlandii reprezentowali laureaci 50-tej krajowej Olimpiady Astronomicznej, organizowanej corocznie przez Planetarium Śląskie:

- Szymon Jędrzejewski (tegoroczny absolwent VI LO w Radomiu,)
- Piotr Polesiuk (uczeń I LO w Wałbrzychu)
- Witold Świątkowski (uczeń XIV LO we Wrocławiu)
- Tomasz Smoleński (tegoroczny absolwent VI LO w Radomiu)
- Przemysław Bienias (uczeń I LO w Łodzi)

W charakterze „leaderów” zawodnikom towarzyszyli: mgr Grzegorz Stachowski z Katedry Astronomii A. P. w Krakowie oraz autor niniejszej notatki. Realizacja wyjazdu była możliwa dzięki specjalnej dotacji Ministerstwa Edukacji Narodowej, a także, dzięki wsparciu finansowemu Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Planetarium Śląskiego, Związku Nauczycielstwa Polskiego i Redakcji „Głosu Nauczycielskiego”. Sam wyjazd był poprzedzony dwoma trzydniowymi „obozami kondycyjnymi”, w Krakowie i Chorzowie, mającymi na celu możliwie dobre przygotowanie do udziału w Olimpiadzie.

Ostatecznie w I Olimpiadzie wzięło udział 85 zawodników. Reprezentowane były następujące państwa: Azerbejdżan, Bangladesz, Białoruś, Boliwia, Brazylia, Chiny, Grecja, Indie,

Indonezja, Iran, Korea, Laos, Litwa, Myanmar (Birma), Polska, Rumunia, Singapur, Słowacja, Sri Lanka, Tajlandia oraz Ukraina. W charakterze obserwatora wystąpił Nepal.

Zakończenie I Olimpiady z astronomii i astrofizyki odbyło się przy udziale Ministra Edukacji Tajlandii, prof. Wichit Srisa-an'a, przedstawicieli miasta Chiang Mai oraz Władz Uniwersytetu. Po podliczeniu zdobytych punktów, okazało się, że dwa pierwsze miejsca zdobyli reprezentanci Tajlandii, zdobywając odpowiednio: 87,8 oraz 85,3 punktów (na 100 możliwych). Wśród grona złotych medalistów znaleźli się dwaj reprezentanci Polski: Tomasz Smoleński z Radomia oraz Przemysław Bienias z Łodzi. T. Smoleński uzyskał także specjalne wyróżnienie dla zawodnika, który zdobył największą liczbę punktów w części teoretycznej zawodów (59,2 na 60 możliwych). Pozostali zawodnicy (Sz. Jędrzejewski, W. Świątkowski i P. Polesiuk) uzyskali srebrne medale. W nieoficjalnej klasyfikacji, polska delegacja zajęła trzecie miejsce, po Tajlandii i Indiach.

Kończącym akcentem uroczystości finałowej było przekazanie delegacji Indonezji proporcja Międzynarodowej Olimpiady z Astronomii i Astrofizyki. To właśnie Bandung w Indonezji, (w pobliżu którego znajduje się słynne Obserwatorium Astronomiczne Boscha) będzie miejscem, gdzie w dniach 19 – 28 sierpnia 2008 odbędzie się druga Międzynarodowa Olimpiada Astronomiczna. Kolejna, trzecia Olimpiada odbędzie się wiosną 2009 roku w Iranie.

Jerzy M. Kreiner